

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví

Studijní obor: informační studia a knihovnictví

Anna Havránková

Hudební knihovny v ČR

Bakalářská práce

Praha
2007

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Milena Černá

Oponent bakalářské práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje.

V Praze, 31. července 2007

.....
Anna Havránková

Identifikační záznam

HAVRÁNKOVÁ, Anna. *Hudební knihovny v ČR [Music libraries in the Czech Republic]*. Praha, 2007-07-30. 42 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Milena Černá.

Abstrakt

Tématem bakalářské je charakteristika hudebních knihoven v ČR a hudební knihovnictví obecně. V první kapitole jsou vymezeny základní pojmy, se kterými se v hudebním knihovnictví setkáváme. Druhou kapitolu tvoří nahlédnutí do současného stavu hudebního knihovnictví a přehled významných oborových zdrojů (např. RISM http://rism.stub.uni-frankfurt.de/index_e.htm) a organizací (např. IAML www.iaml.info). Ve třetí kapitole nalezneme popis několika vybraných hudebních knihoven v ČR (např. hudební úsek MKP <http://www.mlp.cz/hudebni.htm>). Poznatky získané během psaní práce jsou uvedeny v závěru.

Klíčová slova:

Hudební knihovnictví, hudební knihovna, hudební oddělení, hudební muzeum, hudebnina, zvukový záznam, IAML

Obsah

PŘEDMLUVA	2
1 HUDEBNÍ KNIHOVNICTVÍ.....	4
1.1 HUDEBNÍ PRAMENY Z HLEDISKA HUDEBNÍ VĚDY A KNIHOVNICTVÍ	5
1.2 DRUHY DOKUMENTŮ	5
1.3 HUDEBNÍ KNIHOVNÍK	6
1.4 HUDEBNÍ KNIHOVNA	8
1.4.1 <i>Typologie hudebních knihoven</i>	9
2 SOUČASNÝ STAV A PROBLEMATIKA.....	11
2.1 ORGANIZACE, JEJICH ZAPOJENÍ A ČINNOST	13
2.1.1 <i>IAML</i>	13
2.1.2 <i>ČNS IAML</i>	15
2.1.3 <i>IAMIC</i>	15
2.2 VÝZNAMNÉ OBOROVÉ ZDROJE.....	16
2.2.1 <i>RISM</i>	16
2.2.2 <i>RILM</i>	17
2.2.3 <i>RidIM</i>	17
2.2.4 <i>RIPM</i>	18
2.2.5 <i>Grove Music Online</i>	18
2.2.6 <i>Český hudební slovník osob a institucí</i>	19
2.2.7 <i>Adresář hudebních knihoven</i>	19
2.2.8 <i>Informační brány</i>	19
2.2.8.1 <i>Musicologica.cz</i>	19
2.2.8.2 <i>MUSICA</i>	20
3 PŘÍKLADY NĚKOLIKA VYBRANÝCH TYPŮ KNIHOVEN	22
3.1 HUDEBNÍ ODDĚLENÍ MĚSTSKÝCH KNIHOVEN	22
3.1.1 <i>Hudební oddělení Knihovny města Hradce Králové</i>	22
3.1.1.1 <i>Historie</i>	22
3.1.1.2 <i>Fond</i>	23
3.1.1.3 <i>Katalog</i>	23
3.1.1.4 <i>Prostory</i>	23
3.1.1.5 <i>Služby</i>	24
3.1.2 <i>PRAHA MKP</i>	25
3.1.2.1 <i>Historie</i>	25
3.1.2.2 <i>Složení fondu</i>	25
3.1.2.3 <i>Katalog</i>	25
3.1.2.4 <i>Prostory knihovny</i>	26
3.1.2.5 <i>Služby knihovny</i>	26
3.1.3 <i>Srovnání</i>	27
3.2 KNIHOVNY PŘI VYSOKÝCH ŠKOLÁCH	28
3.2.1 <i>Knihovna HAMU</i>	28
3.2.1.1 <i>Historie</i>	28
3.2.1.1.1 <i>Historie automatizace knihovny</i>	29
3.2.1.2 <i>Složení fondu</i>	30
3.2.1.3 <i>Katalogy</i>	31
3.2.1.4 <i>Prostory knihovny</i>	31
3.2.1.5 <i>Služby knihovny</i>	32
3.2.2 <i>Knihovna JAMU</i>	32
3.2.2.1 <i>Historie</i>	33
3.2.2.2 <i>Složení fondu</i>	33
3.2.2.3 <i>Katalog</i>	34
3.2.2.4 <i>Prostory knihovny</i>	34
3.2.2.5 <i>Služby knihovny</i>	34
3.2.3 <i>Srovnání</i>	35
3.3 HUDEBNÍ MUZEA A JEJICH ARCHIV	36
3.3.1 <i>Hudebně-historické oddělení Českého muzea hudby</i>	36
3.3.2 <i>Popmuseum</i>	38
3.3.3 <i>Srovnání obou institucí</i>	38
4 ZÁVĚR	39
5 SEZNAM POUŽITÝCH A CITOVANÝCH ZDROJŮ	41

Předmluva

Podnětem pro vybrání tématu bakalářské práce mi byla především osobní zkušenost z oblasti hudebního knihovnictví a snaha dozvědět se o tématu více, smysluplně jej zpracovat a předat získané informace v ucelené podobě dál.

Práce by měla stručně podat základní informace o hudebním knihovnictví jako o oboru, především o oblastech jeho činnosti, a podat o něm ucelenou zprávu s přihlédnutím na současnou praxi hudebních knihoven v České republice. Členěna je na teoretickou a praktickou část.

Teoretickou část práce tvoří dvě kapitoly. V první jsou shrnuty základní informace o oboru jako takovém - základní pojmy, typy pracovišť, ve kterých se obor uplatňuje, a druhy dokumentů, s nimiž se v hudebním knihovnictví pracuje. V druhé kapitole jsou nastíněny základní informace o současném stavu a problematice oboru včetně kapitoly o mezinárodní spolupráci skupin a organizací působících na poli hudebně-knihovnického oboru.

Třetí kapitolu tvoří stručný popis vybraných typů pracovišť, které podle mne reprezentují uvedené tři druhy hudebních knihoven, a jejich porovnání s teoretickými obecnými poznatky z první části. Smyslem je zachytit současný stav hudebních knihoven v České republice s ohledem na mezinárodní trendy a výhled do budoucna.

V roce 1993 byla na katedře vědeckých informací a knihovnictví na FF UK obhájena diplomová práce Radky Němečkové na téma velmi podobnému mému, zabývající se tehdejší stavem hudebních knihoven, archivů a dokumentačních center v ČR. Detailní obsah této práce jsem v době, kdy byla zadávána témata diplomových prací, neznala, a proto jsem po bližším seznámení s tímto dokumentem pozměnila předběžnou osnovu ze zadání do její současné podoby. Od doby vzniku diplomové práce R. Němečkové se také jak v knihovnickém oboru, tak v obecném technologickém vývoji změnilo mnohé - např. používaná média (CD, DVD), automatizované knihovnické systémy, online zdroje apod. Proto toto téma nepovažuji za vyčerpané.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat za vstřícnou pomoc a vedení při psaní práce PhDr. Mileně Černé a za podnětné připomínky k práci Mgr. Kláře Havlíčkové. Dále děkuji za spolupráci Mgr. Šimoně Šimonové z hudebního oddělení Knihovny města Hradce Králové a PhDr. Markétě Kabelkové z hudebně-historického oddělení Českého muzea hudby.

Při psaní této práce jsem vycházela především z osobních zkušeností a vlastních znalostí. Všechny použité informační zdroje jsou uvedeny v seznamu použité literatury, umístěném za poslední kapitolou. Bibliografické citace jsou v seznamu řazeny abecedně a zpracovány jsou dle normy ISO 690 a ISO 690-2.

1 Hudební knihovnictví

V roce 1919, tedy rok po vzniku Československa, vešlo v platnost prováděcí nařízení k zákonu o veřejných obecních knihovnách, jenž ukládal všem obcím s více než 10 000 obyvateli povinnost zřídit v obecních knihovnách hudební oddělení s nabídkou hudebnin a knih o hudbě. V té době již na našem území několik hudebních knihoven, případně oddělení bylo, ale od tohoto roku se začal datovat rozvoj hudebního knihovnictví na našem území [Městská knihovna, 2007].

V současné době je velmi patrný trend neustále se zvyšujícího počtu dokumentů a především také jejich typů ve všech oblastech lidské činnosti. Proto je žádoucí disponovat prostředky, vědomostmi a především schopnými lidmi zaměřenými na obor, aby materiály mohly být popisovány, ukládány a zpřístupňovány. Tento nelehký úkol leží na bedrech knihovnicko-informačního oboru. Hudební knihovnictví je specializovaným podoborem informačně-knihovnické vědy, který je potřebný v mnoha institucích (školy, muzea, archivy aj.). Stýká se v něm oblast kulturní-hudebně-vědní s oblastí odbornou-informačně-knihovnickou. V obecném knihovnictví stojí právě to „hudební“ na samostatné pozici, což je dáno především specifickými materiály, s nimiž obor pracuje. Jde o hudební dokumenty, které jsou jedinečné z hlediska jejich obsahu, formy a v neposlední řadě jejich zpracování. To vyžaduje odborné znalosti z obou výše uvedených oblastí.

Vysoké nároky jsou v hudebním knihovnictví kladeny také na technické vybavení pracovišť a jejich zabezpečení – jak po finanční, tak po personální stránce. Vzhledem k tomu, že technologický vývoj jde stále kupředu, musí na něj být tento obor s ohledem na široký záběr jeho působnosti schopen velmi rychle reagovat, mj. i dostatečným přísunem kvalifikovaných pracovníků (viz kapitola 1.3).

Přes tato specifika však tento obor zůstává organickou částí všeobecného knihovnictví. Na to se nesmí zapomínat především ve standardech přejímání obecných pravidel a jejich dodržování. Bohužel je tomuto oboru přes mnohé snahy věnováno stále příliš málo prostoru v oblasti vzdělávání a výzkumu, což se na jeho kvalitě a rozvoji krutě podepisuje, protože je o něm malé povědomí a je o něj také malý zájem.

1.1 Hudební prameny z hlediska hudební vědy a knihovnictví

Hudba je jedinečným oborem, zahrnujícím velké množství odvětví a zasahující do všech historických úseků našich dějin. Hudební obor je unikátním už pro své výrazové prostředky – z hudební oblasti vycházejí unikátní materiály, specifické formátem i obsahem. Proto je velká část dokumentů obsahujících informace o hudbě řazena mezi tzv. speciální dokumenty, které jsou specifické z hlediska popisu, zpracování i uložení (například hudebniny, audio a video záznamy).

Dle Karla Boženeka písemný, grafický ani notový záznam nejsou sami o sobě hudebním artefaktem, ale „pramenem k poznání formy a existence hudebního díla a současně také prostředníkem a nositelem informací o vlastní umělecké tvorbě pro možnosti dalšího dotvoření do podoby konkrétně existujících smyslových vjemů“ [BOŽENEK, 1977]. Za hudební „artefakt“ se dá považovat zvukový a zvukově obrazový záznam.

V pojetí hudební vědy se hudební prameny člení na přímé a nepřímé. Přímé prameny můžeme rozdělit z hlediska míry zprostředkovanosti, tzn. od živé produkce přes zvukový záznam až po záznam písemný (notový) a teoretická tištěná díla. Mezi nepřímé prameny patří materiál ikonografického rázu, písemné doklady a objekty.

Z pohledu knihovnického můžeme hudební prameny řadit do více skupin, základem je však stanovit jejich funkci, reprezentaci informací z hudební oblasti. Samotné prameny mohou být primární (např. hudebniny a zvukové a zvukově-obrazové dokumenty) nebo sekundární (monografie týkající se hudby, ať už se jedná o monografie osobností či teoretické studie, metodické příručky, encyklopedie aj.).

1.2 Druhy dokumentů

Pro každý typ hudební knihovny je specifický především její fond. V následujícím textu jsou uvedeny druhy dokumentů, se kterými jakékoliv hudební pracoviště může přijít do kontaktu a které jsou v hudebních knihovnách zpracovávány.

- **Tištěné texty** se dělí na **monografie** a **seriály**. **Monografie** jsou základním, pro bibliografický popis nejjednodušším typem dokumentů, vyskytujícím se ve všech knihovnách. V hudebních knihovnách najdeme široké spektrum

specializovaných monografií, jejichž společným jmenovatelem je hudba. Obsahový záběr se liší dle typu hudební knihovny od populárně naučné monografie po odborné příručky, tématické katalogy, libreta apod. **Seriály** ve fondech hudebních knihoven jsou periodika na obecné úrovni (denní tisk apod.) i obsahově spjatá s hudební tematikou (např. odborné časopisy).

- **Hudebniny** tvoří spolu se zvukovými záznamy jádro každého fondu v oblasti hudebního knihovnictví. Jsou to písemné dokumenty obsahující notový zápis, jehož součástí může být i text paralelně uváděn pod notovou linkou. Jsou specifické nejen významem, ale i problematikou zpracování a popisu. V praxi je nutné rozlišovat základní typy hudebnin: partitura, klavírní výtah, jednotlivé party aj.
- **Zvukové záznamy** jsou informace zvukového charakteru fixované na nosičích (magnetofonové pásky, LP a EP desky, CD). V hudebním knihovnictví přicházíme do styku se záznamy skladby, slovní a hudební nahrávkou (např. muzikál), mluvené slovo (rozhovory apod.).
- **Audio-vizuální dokumenty** jsou tvořené současně obrazovým a zvukovým záznamem, fixované na VHS či DVD. Oborově významné jsou především pro dirigenty a scénografy.
- **Obrazový (ikonický) dokument – grafika** nese dvojrozměrné obrazové vyjádření statické povahy. Dokumenty tohoto typu nejsou v knihovnách příliš časté, ale i s nimi by měly hudební knihovny umět pracovat. Může se jednat o fotografie či obrazy scény, skladatelů, interpretů, plakáty aj.
- **CD-ROM** je kompaktní disk nesoucí informace nejednotného charakteru, především texty a prezentace, mají převážně hudebně-vzdělávací funkci, nebo jsou doplňkem monografií.
- **Vysokoškolské kvalifikační práce** jsou rukopisy psané za účelem získání akademického titulu. Tyto dokumenty schraňují převážně knihovny vysokých škol.

1.3 Hudební knihovník

Hudební knihovník je označení pro pracovníka knihoven/oddělení/center s hudebním zaměřením, jenž vykonává knihovnicko-informační činnost na odborné úrovni. Tato funkce klade vysoké nároky na vzdělání, neboť je nutné ovládat znalosti hned z několika oborů (knihovnicko-informační, hudební, znalosti v oblasti

technologické a případně i pedagogické) a zároveň mít dobré znalosti minimálně jednoho cizího jazyka. Problém však je ve vymezení kvalifikace hudebního knihovníka, měl by být spíše knihovnicko-informační odborník nebo muzikolog? Na tuto otázku stále není jasná odpověď navzdory tomu, že předmětová komise IAML - International Association Of Music Libraries, Archives and Documentation Centres (Mezinárodního sdružení hudebních knihoven, archivů a dokumentačních středisek) pro oblast školení a vzdělávání vydala ustanovení o základních kvalifikacích, které by měl splňovat kompetentní hudební knihovník. Záleží samozřejmě na funkci pracoviště a rozložení činnosti jeho zaměstnanců, důležitá je znalost a přehled o fondu, možnost dělení kompetencí a zodpovědnosti. Samostatný předmět zabývající se hudební specializací v informačně-knihovnickém oboru se v současné době na českých odborných ani vysokých školách nevyučuje.

Pro zpřehlednění je zde uvedena autorská orientační tabulka činností, jež jsou běžně prováděny v hudebních knihovnách, a k nim potřebnou kompetenci či vhodné vzdělání pracovníka.

Činnost	Zaměření pracovníka	Důvod:
Akvizice	Muzikolog	Zná současné dění v hudebním světě a umí posoudit, co je vhodné do dané instituce získat.
Katalogizace	Informačně-knihovnický pracovník	Ovládá katalogizační standardy a vytváří kvalitní záznamy o dokumentech.
Správa fondu	Muzikolog + informačně-knihovnický pracovník	Správa fondu vyžaduje znalosti obou profesí - muzikolog pro obsahovou stránku fondu, informačně-knihovnický pracovník o technickou.
Vedoucí pracovník	Informačně-knihovnický pracovník	Je lepší pro vedení knihovny, mj. i z hlediska reprezentace na konferencích, rozvoje knihovny apod.
Výpůjční, rešeršní a referenční služby	Informačně-knihovnický pracovník + muzikolog	Pro kvalitní zajištění služeb uživatelům je potřeba obě profese zastoupené v hudebním knihovnictví
Vzdělávací kurzy	Informačně-knihovnický pracovník + muzikolog	Záleží na oblasti, ve které jsou uživatelé školeni

1.4 Hudební knihovna

Pojem **hudební knihovna** se vžil převážně jako označení pro hudební oddělení veřejných knihoven. Hudební knihovna je ale pojem širší. Krom hudebních oddělení zahrnuje samozřejmě i samostatné knihovny s převahou hudební tematiky ve fondu. Mimo to zahrnuje také hudebně-dokumentační pracoviště typu informačních institucí. Stěžejním identifikačním bodem pro možné pojmenování „hudební knihovna“ je fakt, jaký druh dokumentů spravuje, proto do kategorie hudební knihovna spadají nejen klasické knihovny a oddělení, ale i archivy a knihovny vědeckých ústavů, muzeí, uměleckých institucí, nahrávacích studií a médií, které spravují výše uvedené typy dokumentů (viz kapitola 1.2).

Samostatná hudební knihovna v pravém slova smyslu není ještě běžně zažitým jevem, většinou se jedná spíše jen o specializovaný úsek či součást většího obecněji zaměřeného celku. Trend určitého „osamostatnění“ je v tomto směru však již více než značný – například knihovna pražské AMU je rozdělena dle fakult, hudební fakulta má tedy vlastní knihovnu ve vlastních prostorách. Tato specializace je pro profesionální zaměření, pro údržbu a především pro rozvoj knihovny velmi prospěšná. I přesto je stále většina knihovnicko-informačních institucí součástí větších nadřízených celků jako specializované oddělení, nikoli jako samostatná jednotka, což může být výhodou i nevýhodou, dělení fondu a s ním i oddělení podle zaměření je také výhodnějším řešením. V poslední době už i samotná hudební oddělení bývají často separována od „hlavní“ knihovny, nezřídka sídlí dokonce mimo prostory knihovny, jsou tudíž více samostatným pracovištěm (např. hudební oddělení knihovny města Hradce Králové).

Funkcí hudebních knihoven je sběr, uchovávání, zpracování a zpřístupňování dokumentů vážících se tematicky k hudbě nebo přímo s hudbou souvisejících. V poslední době se spíše než knihovna pomalu vžívá označení knihovnicko-informační pracoviště, a to z toho důvodu, že knihovna není již jen pouhým archivem, zabývajícím se správou fondu a jeho zpřístupněním, ale nabízí informačně vzdělávací funkci, zpřístupňuje online služby využívané v oboru, rešeršní a reprografické služby aj.

1.4.1 Typologie hudebních knihoven

Hudební knihovny, případně oddělení, můžeme rozdělit do několika skupin. Hlavními indikátory jsou institucionální příslušnost, dělení a převaha typů dokumentů ve fondu (např. zda se jedná o fonotéku, archiv) a jejich určení (uživatelé).

V zásadě lze hudební knihovny rozdělit na dvě skupiny: první poskytuje knihovnicko-informační služby v oblasti hudební vědy, kritiky, publicistiky a umělecké hudební praxe. Druhá skupina zahrnuje knihovny zaměřené na zprostředkování znějící hudby a kulturně vzdělávací činnosti pro širší veřejnost.

Základními typy hudebních knihoven jsou:

- **Hudební oddělení NK** je vždy unikátním a specializovaným hudebním oddělením v každé zemi. Plní především několik specifických základních funkcí, v první řadě funkci konzervační. Dále zajišťuje činnosti hudebních knihoven, např. různé projekty, národní i mezinárodní soupisy, spolupracuje na vývoji mezinárodních databází. V případě NK ČR je patrná spolupráce na mezinárodních projektech jako jsou např. soupisy RILM (Mezinárodní soupis literatury o hudbě) a RISM (Mezinárodní soupis hudebních pramenů). Hudební oddělení národních knihoven většinou plní i funkci kanceláře národních skupin IAML.
- **Hudební knihovny vzdělávacích institucí** (např. knihovna JAMU, HAMU, Pražské konzervatoře). Tyto knihovny jsou určeny především pro interní potřeby pedagogů a studentů daných vzdělávacích institucí (převážně hudebně zaměřených vysokých škol a konzervatoří). Pro knihovny je nezbytně nutné znát dobře prostředí a vzdělávací záběr příslušné instituce, především pro kvalitní akvizici a odpovídající vybavení, které by pak napomáhalo vzdělávací funkci příslušné instituce. Tyto knihovny jsou specifické zároveň tím, že spravují fondy kvalifikačních prací vzniklých na půdě příslušné školy.
- **Hudební oddělení veřejných knihoven** (např. knihovna Bedřicha Smetany v Praze, hudební oddělení Knihovny města Hradce Králové) jsou určena pro širokou veřejnost, což se odráží na složení jejich fondů a nabídky služeb. Ze všech hudebních knihoven by tato oddělení měla nabízet nejširší záběr v oblasti žánrové o obsahové. Zaměření těchto oddělení je jak popularizačně-výchovné, tak kulturně-

zájmové. Často pořádají akce pro veřejnost, např. besedy s umělci, muzikology aj. Služby hudebních oddělení by měly být všeobecně dobře dostupné a obsahově vyvážené.

- **Hudební oddělení vědeckých knihoven** (např. knihovna Kabinetu hudební historie při Etnologickém ústavu AV ČR) disponují fondem, jenž je převážně zaměřen na vědu a výzkum v hudební a hudebně-historické oblasti.
- **Knihovny hudebně zaměřených muzeí** (např. hudebně-historické oddělení Českého muzea hudby) plní oproti ostatním několik specifických funkcí. Jedná se především o evidenci sbírek příslušného muzea, což zahrnuje například i popis 3D objektů (sochy, hudební nástroje apod.). V jejich fondech také velmi často nalezneme vzácné tisky, rukopisy a jiné ojedinělé materiály, které se krom své vysoké kulturní i finanční hodnoty vyznačují vyšší obtížností bibliografického popisu.
- **Hudební archivy** shromažďují dokumenty charakteristické pro zaměření příslušné instituce, mezi něž se u nás řadí například Český rozhlas, Česká televize, různá hudební tělesa, hudební divadla aj. V jejich fondech najdeme převážně materiály dokumentačního charakteru (např. rukopisy, korespondence, hudební život) a také ty, které jsou potřebné pro provoz instituce (záznamy pořadů, hudebniny aj.). Fondy jsou převážně určeny pro interní potřeby příslušných institucí.

2 Současný stav a problematika

Ve složení fondů hudebních knihoven v ČR převažuje především vážná hudba, tedy „klasická“, problém je však s hudbou populární, kterou najdeme pouze v hudební odděleních veřejných knihoven, a to ještě převážně pouze na zvukových nosičích. V současné době není žádná instituce profilovaná směrem k populární hudbě. Výjimkou je u nás zatím jen *Muzeum a archiv populární hudby* a několik knihoven, jež ve svých fondech mají i populární nebo „alespoň“ jazzovou hudbu.

Mezi největší a dlouhodobé problémy hudebních knihoven většinou patří v první řadě nedostatek financí, který se odráží především při automatizaci knihoven, a tím ovlivňuje i ztížený přístup k jejich fondům spojený s jejich evidencí [PETRÁŠKOVÁ, 1999]. V neposlední řadě záleží i na počtu a kvalifikovanosti pracovníků. Samozřejmě každý typ instituce je na tom jinak, záleží na jejím zřizovateli, co se však situace v České republice týče, největším problémem je stále automatizace a s ní spojená retrokatalogizace, jež největší mírou závisí na financích. S tímto problémem jde ruku v ruce i nedostatek prostoru pro kvalitní uložení a zajištění fondu.

Další komplikací, se kterou se hudební knihovnictví aktivně potýká, je oblast legislativní, tedy především autorský zákon týkající se půjčování a kopírování audio a audiovizuálních záznamů a hudebnin.

Soudobé hudební knihovnictví se také neustále potýká s problémy v oblasti zpracování některých typů dokumentů, což je navzdory daným pravidlům zapříčiněno stále nejednotným popisem v jednotlivých institucích. Zároveň je velmi znatelná absence oborového tezauru, který by při zpracování i při vyhledávání dokumentů byl velkým přínosem. Stejně tak chybí seznam unifikovaných názvů, na němž však již pracuje hudební oddělení Národní knihovny v Praze.

Od roku 2001, kdy byla schválena norma pro „Mezinárodní identifikační kód hudebních děl (ISWC)“ ISO 15707 se na tomto projektu stále pracuje pod dohledem *Mezinárodní agentury systému ISWC*. Výsledkem projektu by měla být možnost každému hudebnímu dílu přidělit unikátní identifikační kód, což by značně ulehčilo registraci a především přehled o hudebních dílech a zároveň zpřehlednilo situaci v oblasti řízení autorských a jiných práv. Uvádím ho zde mj. z důvodu jeho možné

alternativy k souborům unifikovaných názvů v budoucnosti, protože norma se týká výhradně tvůrčích děl a nikoli jejich vyjádření (hudebniny mají vlastní identifikační kód ISMN, nahrávky ISRC).

O správu a přidělování identifikátorů se starají stanovené regionální a lokální agentury, což jsou většinou společnosti na ochranu autorských práv. Součástí normy ISWC je i příloha zabývající se možností použití popisných metadat pro registraci hudebních děl. Tato metadata jsou dle normy dělena do tří skupin: informace o názvech, informace o tvůrčích díla a informace o typu odvození díla. Každá agentura ISWC by si měla udržovat kvalitní databázi záznamů. K největším z těchto databází patří např. databáze hudebních děl WID [BRATKOVÁ, 2002].

Samotná katalogizace hudebních zdrojů je časově i finančně náročná, soudobé technologie však v mnohém práci ulehčují, umožňují např. přejímání katalogizačních záznamů, či snadnou kontrolu správnosti zadaných údajů.

Další překážkou při plnohodnotném zpracování dokumentů je fakt, že většina knihovnických systémů není plně uzpůsobena potřebnému popisu speciálních druhů dokumentů pro obor charakteristických. Tato komplikace se dá však většinou po dohodě s firmou zastupující produkt odstranit, je to ale časově i finančně náročnější. Absence automatizace i kvalitních knihovnických systémů a nedostatek kvalifikovaných pracovníků se v současné době týká stále velkého množství knihoven.

V neposlední řadě je jako dlouhotrvající problém třeba uvést, že v České republice není možnost vzdělávání se v hudebně-knihovnickém oboru jinak, než formou občasných školení, případně občasných výběrových přednášek při vysokých školách. Obor jako takový není na žádné škole v ČR přednášen, přičemž v některých zemích (např. USA, Německo) je hudební knihovnictví přednášeno na informačně-knihovnických školách už jako samostatný předmět (např. na Indiana University v USA, Hochschule für Bibliotheks- und Informationswesen Stuttgart aj.).

2.1 Organizace, jejich zapojení a činnost

2.1.1 IAML

- International Association Of Music Libraries, Archives and Documentation Centres (Mezinárodního sdružení hudebních knihoven, archivů a dokumentačních středisek).

Tato mezinárodní organizace byla založena roku 1951 pod patronací UNESCO, tedy jako nevládní organizace, jejímž posláním je všestranný rozvoj spolupráce institucí pracujících s hudebními dokumenty.

IAML je řízeno radou skládající se z představitelů národních skupin IAML, ze zástupců odborných a pracovních složek, z výboru jmenovaných a volených osob (předseda, 4 místopředsedové, čestný předseda, pokladník a generální tajemník) a všeobecného shromáždění IAML, které se zhruba jednou za tři roky schází na kongresech IAML. V IAMLu působí několik různých skupin, děleny jsou dle odbornosti a oblasti jejich činností. Jedná se o odbornou sekci, jež sdružuje členy pracující ve stejných odborných odvětvích a organizuje pravidelné zasedání odborných skupin, fungujících jako odborná fóra. Konkrétně se jedná o čtyři základní odborné skupiny zastoupené jednotlivými komisemi, a to komisemi pro oblast knihoven rozhlasů a orchestrů, hudebně vzdělávacích institucí, vědeckých knihoven, veřejných knihoven. Dříve pátou skupinu tvořila oblast hudebních informačních středisek, která se však osamostatnila a tvoří vlastní mezinárodní organizaci IAMIC (Mezinárodní asociace hudebních informačních center) specializující se na soudobou hudbu, a v současné době ji nahradila oblast hudebně dokumentačních středisek na obecné úrovni.

Dále se v IAMLu angažují další tzv. předmětové komise, které jednají v rámci stejných zájmů a s ohledem na rozvoj zájmů jednotlivých zemí iniciují nové projekty. Tyto komise jsou v současné době také čtyři, a to pro audiovizuální materiály, bibliografii, katalogizaci a služby a školení. Konkrétní pracovní skupiny se potom věnují aktivitě ve specifických odvětvích oboru, připravují a vykazují pravidelně zprávy o výsledcích jejich činnosti. V současné době se jedná o pracovní skupiny pro hudební periodika (ukončena r. 2001), registraci hudebních archivů (IRMA), Hofmeister XIX a výměnu autoritních údajů.

Mezi hlavní cíle IAML patří:

- vyvolávat a podporovat aktivity hudebních knihoven, archivů a dokumentačních středisek a posilovat spolupráci mezi institucemi a jednotlivci činnými v této oblasti
 - usilovat o lepší porozumění kulturní závažnosti hudebních knihoven, archivů a dokumentačních středisek v národním a mezinárodním měřítku
 - podporovat a usnadňovat realizaci projektů na poli hudební bibliografie, hudební dokumentace, hudebních knihoven a informatiky na národní a mezinárodní úrovni
 - prosazovat dostupnost všech publikací a dokumentů souvisejících s hudbou, včetně rozvoje mezinárodních i národních standardů pro katalogizaci, ochranu a dostupnost hudebních materiálů
- podporovat odbornou výchovu a vzdělávání
- podporovat bibliografické zpracování hudebních sbírek všech druhů
- podporovat ochranu a uchovávání hudebních dokumentů všech období
- spolupracovat s dalšími mezinárodními organizacemi v zájmových sférách IAML
- zvat další zájemce na výroční setkání IAML vyvolávat a podporovat aktivity hudebních knihoven, archivů a dokumentačních center a posilovat spolupráci mezi institucemi a jednotlivci činnými v této oblasti [IAML, 2007b].

Páteřní činností IAMLu jsou tzv. mezinárodní soupisové akce „Point Commissions“, které jsou soustředěny k určitým skupinám dokumentů. Patří mezi ně RISM (soupis hudebních pramenů), RILM (soupis literatury o hudbě), RIPM (soupis hudebních pramenů) a RIDIM (soupis pro oblast hudebně periodického tisku převážně z 19. století) viz kapitola 2.2. Dalším významným produktem práce IAML je vydávání čtvrtletníku *Fontes Artis Musicae*, ve kterém nalezneme aktuální informace o IAML a jeho činnostech, odborné statě a studie, stejně jako články o konferencích a dění v oboru. Jeho předplatné je součástí členského příspěvku IAML.

Členy IAMLu jsou instituce s rozsáhlými nebo důležitými hudebními sbírkami, v současné době je to přes 2000 členů z více než 45 zemí, z čehož 23 zemí reprezentuje vlastní „národní skupinou“. IAML sama o sobě je členem několika odborných

organizací, jako např. IFLA (*Mezinárodní federace knihovnických sdružení a institucí*), ICA (*Mezinárodní rada pro archivy*), IMC (*Mezinárodní hudební rada*), UNESCO (*Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu*) [HŮLEK, 2002].

2.1.2 ČNS IAML

- Česká národní skupina Mezinárodního sdružení hudebních knihoven, archivů a dokumentačních středisek

Tato národní skupina byla založena o 20 let později než IAML, tedy v roce 1971 jako Československá skupina IAML, která po rozdělení republik funguje jako Česká národní skupina IAML (dál jen ČNS IAML). Funkci sekretariátu plní hudební oddělení Národní knihovny v Praze. „V současné době sdružuje ČNS IAML celkem 20 knihoven, z nichž 10 je členem mezinárodního sdružení.“ [PETRÁŠKOVÁ 2006] Činnost ČNS IAML reflektuje základní cíle IAML, pořádá semináře a jiná setkání hudebních knihovníků z celé ČR (např. každoroční setkání v Brně, každé dva roky v Hradci Králové aj.). Spolupráce ČNS IAML na projektech IAML je mezinárodně uznávaná především v oblasti historických hudebních dokumentů a fondů. Dále spolupracuje na projektech RISM a RILM a od r. 1967 buduje Souborný hudební katalog, který se zabývá zpracováním cenných hudebních sbírek, jež nejsou součástí žádného z výše uvedených typů hudebních knihoven. ČNS IAML si v současné době klade za cíl usilovat o zajištění odborného vzdělání pracovníků hudebních knihoven, iniciovat jednání o praktických aplikacích autorského zákona a vypracovat závazné standardy pro zpracování hudebních a audiovizuálních dokumentů [HŮLEK, 1999].

2.1.3 IAMIC

- International Association of Music Information Centres (Mezinárodní asociace hudebních informačních center)

IAMIC je mezinárodní síť organizací, které dokumentují a podporují hudební aktivity současné doby v regionálním charakteru. V současné době je členem 43 organizací z 38 zemí světa. Každá z těchto organizací disponuje vlastním tematickým fondem a zdroji, zároveň zprostředkovává informace o dění na hudební scéně veřejnosti a případně i vydává publikaci či vlastní ediční řady nahrávek. IAMIC slouží jako spojovací článek těchto informačních center a umožňuje tak jednotnější komunikaci

a spolupráci středisek na mezinárodní úrovni, zároveň vytváří možnost spolupráce na kolektivních projektech. Každoroční konference IAMIC jsou, stejně jako IAML, pořádány vždy v jiné členské zemi. Hlavním cílem asociace je zprostředkovávat informace z hudební oblasti co nejlepším možným způsobem na mezinárodní úrovni, čehož chce dosáhnout prostřednictvím práce jednotlivých členů. Ti mají za cíl zlepšovat a nabízet přístup k informacím, materiálům a produktům z oblasti svých zájmů, podněcovat spolupráci s ostatními členy i s potenciálními členy IAMIC a zároveň jsou nedílnou součástí mezinárodního hudebního prostředí. Sídlo IAMIC se nachází v Bruselu [IAMIC, 2006].

2.2 Významné oborové zdroje

2.2.1 RISM

- Répertoire International des Sources Musicales (Mezinárodní soupis hudebních pramenů)

RISM je prvním z tzv. „R“ projektů probíhajících za podpory IAML a dalších mezinárodních organizací (např. IMS – Mezinárodní společnost pro hudební vědu). Byl založen počátkem padesátých let v Paříži a představuje nejrozsáhlejší dokumentaci hudebních pramenů v rukopisné i tištěné podobě v celosvětovém měřítku. Evidovanými prameny jsou rukopisné a tištěné noty, spisy o hudbě a monografie, které jsou uloženy v knihovnách, archivech, klášterech, školách a soukromých sbírkách. Sídlem tohoto neziskového projektu je Frankfurt nad Mohanem, produkovány jsou katalogy jak v tištěné, tak v elektronické podobě.

Pracovní skupiny RISM katalogizují v různých zemích převážně hudební tisky do r. 1800 a hudební rukopisy po r. 1600, výsledky jejich práce nalezneme ve třech sériích:

1. „A“ řada, které se dále dělí na dvě kategorie, A/I obsahuje tištěné hudebniny do r. 1800 (Bärenreiter-Verlag, Kassel). A/II (K. G. Saur-Verlag, München) pokrývá rukopisné hudebniny od r. 1600 a jako jediná je zatím ve formě databáze zpřístupněna elektronicky. Tato série obsahuje informace o více než 490 000 hudebninách.

2. „B“ řada (G. Henle Verlag, München) zahrnuje katalogy s informacemi o tištěných dokumentech, teoretických spisech, rukopisných záznamech vícehlasé hudby 11.-16. století a záznamy o specifických odvětvích teorie a historie hudby (např. německá chrámová hudba, arabská, hebrejská...).

3. Řada „C“ (Bärenreiter-Verlag, Kastel) je tvořena pětisvazkovým adresářem hudebně-výzkumných knihoven

Centrální redakce RISM vydává každoročně zpravodaj *INFO-RISM*, jenž je dostupný z oficiálních stránek RISM a obsahuje aktuální informace o stavu pracovních skupin [HŮLEK, 2002].

2.2.2 RILM

- Répertoire International de Littérature Musicale (Mezinárodní soupis literatury o hudbě)

Tento soupis byl založen r. 1966 a jeho hlavním posláním je obsáhnout bibliografii ze všech oblastí hudby od roku 1967 po současnost. Je to nejobsáhlejší zdroj informací pro hudební odborníky. Obsahuje plné bibliografické záznamy opatřené stručnými abstrakty i indexy. Centrální redakce RILM sídlí při univerzitě v New Yorku a spolupracuje s dalšími cca 60 národními redakcemi. Česká redakce sídlí v *Ústavu pro hudební vědu Akademie věd ČR*.

Výstupem projektu je databáze RILM *Abstracts of Music Literature*, která obsahuje cca 275 000 bibliografických záznamů knižních monografií, článků i sborníků. Databáze je jak v tištěné, tak v elektronické podobě. Přístupná je přes databázová centra nebo na CD-ROM [HŮLEK, 2002].

2.2.3 RIdIM

- Répertoire International d'Iconographie Musicale (Mezinárodní soupis hudební ikonografie)

Samostatný projekt RIdIM vznikl roku 1971 v návaznosti na obdobné projekty za účelem jejich sjednocení. Zabývá se metodikou jak rozvíjet a zefektivňovat techniku práce s materiály vizuální povahy s hudební tematikou. V centru zájmu projektu stojí

pracovní postupy při evidenci, katalogizaci a klasifikaci ikonografických dokumentů se vztahem k hudbě. Výzkumné centrum pro ikonografii RIdIM s mezinárodní působností sídlí v Paříži, české centrum je v Českém muzeu hudby. Výstup je prozatím stále v tištěné podobě, pravidelně vychází zpravodaj RIdIM s aktuálními informacemi [RIdIM, 2007].

2.2.4 RIPM

- Répertoire International de la Presse Musicale (Mezinárodní soupis hudebního tisku)

RIPM je nejmladší z „R“ projektů, založen byl roku 1980. Jeho náplní je vytvářet podrobný soupis článků z hudebních periodik z let 1800¹-1950 opatřený anotacemi. V současné době obsahuje kolem 500 000 anotovaných záznamů vycházejících v tištěné i elektronické podobě. RIPM má dvě mezinárodní centra, obě sídlí v USA (University of Maryland a Woodberry, Baltimore), česká národní redakce sídlí v Ústavu hudební vědy na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně [RIPM, 2003].

2.2.5 Grove Music Online

Grove Music online je unikátní referenční zdroj pro oblast hudby, zahrnující tři zásadní informační zdroje- *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, *The New Grove Dictionary of Opera* a *The New Grove Dictionary of Jazz*, které vycházejí i v tištěné podobě. Jako online zdroj byla tato encyklopedie uvedena do provozu v roce 2001. Obsahuje přes 50 000 hesel, obrázků a hudebních ukázek včetně propojení na 500 zvukových ukázek s notovým zápisem (*Grove's musical examples*), dále je zdroj také propojen s *RILM Abstracts of Music Literature*. Producentem a zároveň vydavatelem je Oxford University Press.

Tato encyklopedie je výborným zdrojem informací nejen pro uživatele hudebních knihoven, v nichž je zpřístupněn, ale také pro katalogizátory, pro které je praktičtější než vyhledávání v tištěných exemplářích.

¹ Počáteční rok 1800 není závazný, excerpované prameny mohou být i starší

V České republice nabízí přístup do této databáze již 6 knihoven. Ke Knihovně města Hradce Králové a Městské knihovně v Praze, které přístup nabízely už dříve, se s letošním rokem připojily i Knihovna Jiřího Mahena v Brně, Knihovna města Ostravy, Studijní a vědecká knihovna v Ostravě a knihovna pražské HAMU. Elektronická databáze je v těchto knihovnách přístupná v rámci konzorciálního nákupu, projekt byl podpořen mj. i grantem sekce vnějších vztahů americké ambasády v ČR [NAVRÁTILOVÁ, 2007].

2.2.6 Český hudební slovník osob a institucí

Český hudební slovník osob a institucí navazuje na *Československý hudební slovník osob a institucí*, který vznikl na počátku 60. let prací Kabinetu hudební lexikografie při Ústavu hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Jde o největší český hudebně lexikografický projekt, který je průběžně zpřístupňován na internetové stránce www.musicologica.cz. V současné době je v hesláři uloženo přes 11660 hesel a na jeho rozšiřování se stále pracuje.

2.2.7 Adresář hudebních knihoven

V Adresáři hudebních knihoven

(<http://www.knihovnahk.cz/ODDELENI/hudebni/adresar.htm>) nalezneme většinu hudebních knihoven a hudebních oddělení činných v České republice. Tento adresář je produktem hudebního oddělení knihovny města Hradce Králové, zodpovídá za něj a průběžně jej aktualizuje Ing. Libuše Hrdá. Adresář je jediným svého druhu u nás a je vytvářen na základě dobré vůle výše uvedené pracovnice. Tudíž i přesto, že není zcela vyčerpávajícím výčtem institucí (chybí např. knihovny konzervatoří apod.), je velmi významným informačním zdrojem v oblasti českého hudebního knihovnictví.

2.2.8 Informační brány

2.2.8.1 Musicologica.cz

Musicologica.cz oborový portál pro oblast hudebně-vědnou, který provozuje Ústav hudební vědy na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Jeho cílem je „postupně vytvořit komunikační a publikační elektronickou platformu, jež bude sloužit nejen akademické muzikologické obci na Masarykově univerzitě, ale bude nabízet své služby celé odborné muzikologické veřejnosti. Tento internetový portál umožní přístup

k výsledkům výzkumných projektů, k elektronickým odborným publikacím a databázím či elektronickým verzím diplomových a disertačních prací a elektronickému muzikologickému časopisu. Zároveň by měl uživatelům přinášet aktuální informace o odborných aktivitách Ústavu hudební vědy a dalších přidružených či spolupracujících institucí“ [Musicologica.cz, 2005]. Tento portál nabízí aktualitu z oblasti hudebního dění, především o vydavatelské činnosti, o hudebních institucích a konaných konferencích. Dále zde nalezneme přístup k archivu elektronického časopisu „Acta Musicologica“ a nedílnou součást portálu, elektronický Český hudební slovník osob a institucí (viz kap. 2.2.6). Vzhledem ke vzniku nového projektu, jednotné informační brány MUSICA, zůstane tento projekt pravděpodobně na lokální úrovni se specializovanými okruhy, obecnou funkci oborového portálu převezme MUSICA.

2.2.8.2 MUSICA

Musica (<http://mus.jib.cz>) je nově vznikající oborová brána pro oblast hudby a hudební vědy. Vzniká za podpory MŠMT v rámci projektu „Koordinovaná tvorba oborových informačních bran pro oblast výzkumu: koordinace, hudba, knihovnictví, informatika“ od roku 2004. Na její tvorbě se podílí hudební oddělení Národní knihovny v Praze a Ústav informačních studií a knihovnictví s Ústavem výpočetní techniky při Univerzitě Karlově v Praze. Tato informační brána by měla sloužit k lepšímu vyhledávání a zpřehlednění zdrojů v oblasti hudební vědy a hudby samotné. Jejím cílem je umožnit hromadné prohledávání katalogů všech knihoven, archivů a informačních zdrojů s hudební tematikou a shromažďovat důležité informace v oblasti hudebního dění. V současné době je ve fázi testování, již brzy by však měla být zveřejněna a uvedena do ostrého provozu, čímž by se rychle měla stát nejvýznamnějším portálem k informacím s hudební tematikou.

Portál bude kromě snadnějšího vyhledávání dokumentů nabízet i služby SFX, tedy online přístup k plným textům dokumentů. Časem by se mohl profilovat i jako oborová virtuální knihovna. Dále bude zpracovávat vlastní databázi webových zdrojů tematicky odpovídajících zaměření brány s názvem *NK-MUS*. Tuto databázi bude spravovat hudební oddělení NK ČR. Co se týče konkrétní struktury portálu, hlavním prvkem je „vyhledávač MUS“, který nabízí jak možnost snadného vyhledávání, tak pokročilého, kde je již možnost kombinovat dotazy, prozatím pouze v omezené míře,

ale zdokonalení je jen otázkou času. Dále nabízí možnost „profi“ hledání, kde je po registraci uživatele možné dotazy kombinovat, ukládat apod., což je funkce v profesionálních databázích již nezbytná.

Tento portál se potýká s několika problémy: dlouhodobými, jako je např. nedostatečné zpracování fondů zúčastněných institucí včetně nedokončené retrokonverze, stejně jako jejich nevyhovující nebo zcela chybějící technické vybavení a problémy s viditelným horizontem řešení, mezi které patří např. možnost hledání pouze jednoho typu dokumentů, což je možné pouze v katalozích, které jsou složeny z dílčíchází, jinak je nutno prohledat celý katalog bez možnosti určení typu dokumentu předem, což je časově zbytečně náročné a pro bezproblémový chod portálu nevyhovující. Tento problém se však zřejmě ještě bude řešit, nezapomeňme, že projekt je stále ve vývoji. Pro zapojení do projektu MUSICA je nezbytné, aby daná instituce měla knihovnický systém s integrovaným protokolem Z39.50, což zatím také valná část institucí nemá, nemluvě o tom, kolik institucí stále není automatizováno.

3 Příklady několika vybraných typů knihoven

Tato závěrečná kapitola popisuje tři páry institucí pracujících s hudebními dokumenty a jejich stručné srovnání.

3.1 Hudební oddělení městských knihoven

V této kapitole budou představena dvě hudební oddělení městských knihoven krajských měst, tudíž poměrně rozsáhlá. Poukázat se zde dá především na rozsah služeb a technické zázemí obou oddělení.

3.1.1 Hudební oddělení Knihovny města Hradce Králové

Toto oddělení hradecké knihovny se nachází na adrese Tomkova 620, kancelář vedoucí odd. se nachází nedaleko na adrese Tomkova 177, kde sílí i ústřední knihovna. Je typickým příkladem samostatného pracoviště s fondem odpovídajícím složení uživatelů.

3.1.1.1 Historie

Počátky hudebního oddělení hradecké knihovny sahají do období okupace, kdy tehdejší ředitel František Hejl zřídil několik nových samostatných oddělení – dětské, hudební (otevřeno 15. října 1940) a oddělení cizojazyčné literatury. Hudební oddělení od samého počátku patřilo k největším hudebním knihovnám v Čechách.

V osmdesátých letech byla prováděna generální oprava ústřední budovy, knihovna v této době získala několik dalších objektů, čímž se naskytla možnost přestěhovat hudební oddělení do samostatné budovy v blízkosti ústřední knihovny. Díky tomuto stěhování mohlo být zřízeno i moderně vybavené poslechové studio.

V roce 1992 byla zahájena automatizace v systému SMARTLIB, ze kterého je roku 1997 agenda převedena do knihovnického systému KP-SYS. Hudební oddělení bylo plně automatizováno jako první, ve stejném roce jsou služby doplněny samostatným informačním pracovištěm možností přístupu k databázím a publikacím na CD-ROM a je zaveden přístup k internetu i pro veřejnost. Od roku 2003 se zřizovatelem knihovny stává město Hradec Králové a v témže roce přechází knihovna na nový knihovnický systém CLAVIUS/SQL [Knihovna města, 2007a].

3.1.1.2 Fond

Fond hudebního oddělení KMHK je strukturován tak, aby jeho složení i organizace co nejvíce vyhovovaly uživatelům. Krom klasické hudby zde nalezneme i dokumenty nesoucí informace o hudbě populární, etnické, mezi audio nosiči je i mluvené slovo. Odebíráno je na 20 titulů časopisů, zajímavostí ve fondu je cca 500 titulů CD-ROM. Nejrozsáhlejší je samozřejmě fond hudebnin, jenž čítá již přes 36 780 knihovních jednotek. Na druhém místě v počtu titulů se drží zvukové nosiče s více než 14 000 tituly. Knižních monografií zde nalezneme cca 6 500. Na akviziční politice se podílí i uživatelé, doplňování fondu se děje za jejich aktivní spolupráce.

3.1.1.3 Katalog

Knihovna nabízí uživatelům přístup do elektronického katalogu na několika PC stanicích, přístup je ale samozřejmě možný i online. K dispozici jsou stále i lístkové katalogy, které se nacházejí v prostorách půjčovny. OPAC je přístupný z hlavní webové stránky knihovny (<http://www.knihovnahk.cz/>), výbornou pomůckou při vyhledávání dokumentů je možnost nastavit si oblast, v níž uživatel vyhledává, tzn. lze vyhledávat např. jen ve fondu hudebního oddělení. Jinak je možné použít jak jednoduché, tak kombinované zadání dotazu, katalog je přehledný i díky funkční nápovědě a instrukcím.

3.1.1.4 Prostory

Hradecké hudební oddělení se více blíží naplnění pojmu „hudební knihovna“ v pravém slova smyslu než většina ostatních hudebních oddělení, jelikož sídlí v samostatné budově v blízkosti ústřední knihovny. Třípatrová budova ve staré hradecké zástavbě není sice zcela ideálním prostorem pro fond hudebního oddělení, ale na druhou stranu je velmi dobře členěna pro potřeby jeho využití. Tři ze čtyř pracovišť oddělení se nachází v této budově, výjimku tvoří jen již zmiňovaná kancelář vedoucí hudebního oddělení, která se nachází na adrese ústřední knihovny. Díky samostatné budově určené výhradně pro potřeby hudebního oddělení mají tak např. poslechové studio a informační pracoviště možnost využít vlastního odděleného prostoru (celého patra). Toto prostorové řešení je pro uživatele výhodnější, i když náročnější na personál.

V prvním patře budovy se nachází hlavní část oddělení – automatizovaná půjčovna s malou studovnou, nabízející čtyři studijní místa a pianino.

Poslechové studio se nachází ve druhém patře, nabízí 16 poslechových míst a cca 25 pro kolektivní poslech, k dispozici je mixážní pult umožňující kombinovat nahrávky z různých nosičů na jednotlivá poslechová místa. Dále jsou zde dva televizory, na nichž je možné shlédnout záznamy na DVD i VHS. K dispozici je i keyboard. Ve stejném patře jako poslechové studio nalezneme i informační pracoviště, ve kterém nalezneme PC stanici a fond hudebních publikací a CD-ROMů.

V brzké době chystá knihovna města Hradce Králové rozsáhlou rekonstrukci nově zakoupené budovy, jež by poté měla vyřešit nedostatek místa v současných prostorách.

3.1.1.5 Služby

Knihovna nabízí standardní knihovnicko-informační služby pro uživatele z široké veřejnosti s platným průkazem, mezi něž patří především výpůjčky hudební literatury, hudebnin a audio nahrávek. Pro prezenční půjčování jsou určeny časopisy a odborná literatura v příruční knihovně a dále audiovizuální nahrávky. Pro přehrávání not je k dispozici pianino ve studovně. Poslechové studio nabízí uživatelům možnost přehrát si audio i audiovizuální dokumenty. Na svých internetových stránkách zveřejňuje nejen online katalog, ale i vlastní další databáze, např. adresář hudebních knihoven ČR, soupis hudebních muzeí a expozic v ČR. Zpřístupněna je i Česká národní bibliografie a TAM-TAM. Dále v rámci knihovny je možný přístup do široké škály informačních zdrojů, např. fulltextové databáze článků (ANOPRESS, EBSCO, ProQuest/PCI) a především také do významné databáze Grove Music Online. Rešerše z jiných než počítačových databází na žádost uživatele je zpoplatněna 2Kč/záznam. Registrační poplatek činí 120 Kč/rok, pro důchodce a pro držitele ZTP průkazu je snížen na 60 Kč/rok. Neregistrovaní uživatelé mohou navštívit poslechové studio za poplatek 5Kč/návštěva. Rezervace dokumentů je zpoplatněna částkou 8 Kč. K dispozici je samozřejmě i možnost tisku a reprografické služby, možnost využití internetu, knihovna také nabízí MVS. Zajímavostí jsou nabízené lekce knihovnicko-informační výchovy pro uživatele a komponované hudební pořady pro děti a mládež [Knihovna města, 2007b].

3.1.2 PRAHA MKP

Hudební úsek Ústřední knihovny Městské knihovny Praha sídlí na Mariánském náměstí č. 1.

3.1.2.1 Historie

Hudební oddělení ÚK MKP je nejstarší veřejnou hudební knihovnou v České republice. Zřízeno bylo v roce 1893, což je dva roky po založení Veřejné obecní knihovny královského hlavního města Prahy. Roku 1922 bylo oddělení při příležitosti 100. výročí narození skladatele Bedřicha Smetany pojmenováno dle něj, tedy knihovnou Bedřicha Smetany, a po dokončení nové hlavní budovy se v roce 1928 přestěhovalo na současnou adresu. Už v roce 1938 disponovalo hudební oddělení cca 60 000 svazky hudebnin a knih o hudbě. Od roku 1968 bylo uživatelům umožněno půjčování gramofonových desek. Po rozsáhlé rekonstrukci budovy byla knihovna otevřena 20. 4. 1998, od té doby je hudební oddělení součástí automatizovaného provozu a je stále jednou z největších hudebních knihoven svého druhu v Evropě [Městská knihovna, 2007].

3.1.2.2 Složení fondu

Fond hudebního úseku je velmi rozsáhlý a jeho složení plně odpovídá funkci knihovny. Nabízí cca 150 000 svazků hudebnin, 20 000 nahrávek na CD, kazetách a gramofonových deskách. Monografií nalezneme ve fondu cca 30 000, najdeme mezi nimi hudební encyklopedie, dějiny hudby, teoretické příručky apod. Mezi hudebninami i knihami je velké množství vzácných tisků, které jsou určeny výhradně pro prezenční studium. Převážná většina fondu je uložena ve skladu, z něhož si dokumenty může objednat pouze uživatel s platným čtenářským průkazem.

3.1.2.3 Katalog

Městská knihovna Praha disponuje zcela specifickým knihovnickým systémem zvaným Koniáš. Tento systém byl vytvořen speciálně pro MKP po rekonstrukci hlavní budovy v roce 1998, většina ostatních poboček pod ním již běží také (zbytek nemá jiný systém, ale ještě není automatizován). OPAC

(<http://www.mlp.cz/cgi/ebaweb/menu/search>) se liší od grafického rozhraní, které je přístupné z PC stanic na pobočkách, je trochu komplikovanější, ale pro zkušenějšího uživatele nabízí rychlejší a přesnější vyhledávání. Vyhledávání záznamů je možné podle velkého množství selekčních údajů, které se dají jako u většiny systémů kombinovat. Nepříliš příjemné je ovšem zadávání kombinovaných dotazů, jež se píšou do jediného řádku s využitím booleovských operátorů bez rozlišení „typu“ dotazu, jako je tomu u jiných katalogů, které mají možnost navolit pro každý řádek jiný parametr (autor, klíčové slovo). Samotný elektronický katalog dle mého názoru bohužel odráží nedokonalost a nedotaženost celého systému, absence některých standardů, komunikačních protokolů apod. Navíc pro vyhledávání v katalogu z poboček knihovny je nutné mít platný čtenářský průkaz.

V elektronickém katalogu MKP najdeme záznamy o všech dokumentech hudebního úseku kromě LP desek, které je možné vyhledávat pouze v lístkovém katalogu umístěném v prostoru HÚ. Celkový počet záznamů o dokumentech hudebního úseku je ca 190 000.

3.1.2.4 Prostory knihovny

Jak již bylo zmíněno v kapitole historie knihovny, hudební úsek ÚK MKP je začleněn do prostor knihovny. Nemá samostatný vchod a je oddělen jen architektonicky, nachází se v přízemí hlavní budovy v samostatném „výklenku“. Po levé straně místnosti je umístěn volný výběr, ve kterém jsou vybrané monografie a zpěvníky. Pravou stranu prostoru tvoří studijní místa a několik PC stanic umožňujících vyhledávání v elektronickém katalogu. V zadní části místnosti najdeme služební pult, lístkové katalogy a průchod do menší posluchárny.

3.1.2.5 Služby knihovny

Hudební úsek MKP nabízí standardní knihovnicko-informační služby odpovídající složení a potřebám uživatelů, mezi něž patří půjčování hudebnin, knih a audiozáznamů, stejně jako možnost prezenčního studia těchto dokumentů. K dispozici je několik pracovních míst sloužících ke studiu monografií i možnost poslechu všech druhů audiozáznamů, kterými knihovna disponuje (CD, MC, LP). Pro přehrávání notových materiálů slouží digitální piano. Každý uživatel má možnost kopírování

dokumentů s ohledem na jejich stav a autorský zákon. Knihovna nabízí přístup k několika online databázím a její předností je možnost vzdáleného přístupu do těchto zdrojů registrovaným uživatelům. Roční registrační poplatek činí 80 Kč/rok, uživatelé mladší 15 let jsou od tohoto poplatku osvobozeni [Městská knihovna, 2007].

3.1.3 Srovnání

Hned prvním rozdílem mezi oběma knihovnami je velikost fondu, kterým disponují. Hudební úsek MKP je o téměř půl století starší institucí než hradecké oddělení, navíc se nachází v několikanásobně větším městě. Z tohoto pohledu není rozsáhlost fondu hradeckého oddělení nedostatečná. Velikost města, v němž se oddělení nachází zároveň zdůvodňuje i kratší otevírací dobu oproti Praze. Obě oddělení nabízejí svým uživatelům standardní informačně-knihovnické služby s ohledem na všeobecné zaměření veřejných knihoven, kterých jsou součástí. Hradecké oddělení je otevřenější a více zaměřené na uživatele, stejně jako jeho prostory, což je dáno mj. rozložením oddělení a jeho služeb v budově. Hudební úsek MKP nabízí vzdálený přístup do placených databází, což je pro jeho uživatele velkou výhodou. Knihovnický systém hradecké knihovny mi přijde lepší, jak z hlediska uživatele, tak pracovníků instituce. Knihovnický systém pražské knihovny je velmi diskutovaný a dle mého názoru nepříliš vhodný, minimálně pro uživatele, např. z hlediska vyhledávání v OPACu, a převážná většina služeb je přístupná pouze registrovaným uživatelům. Následující tabulka zpřehledňuje porovnání obou hudebních oddělení.

Hledisko:	HK	Praha
Velikost fondu:	47 000 knihovnických jednotek	200 000 k.j.
Otevírací doba:	27hod/týden	51 hod/týden
Počet pracovníků:	5	Nezjištěn
OPAC	Vyhovující	Nevyhovující
Vznik knihovny	1940	1893
Přístup k online zdrojům	Ano	Ano, i vzdálený
Reprografické služby	Ano	Ano
Výpůjčky/rok	71 265	Nezjištěno
Návštěvnost/rok	23827	Nezjištěno
Registrační poplatek	120 Kč/rok	80 Kč/rok

3.2 Knihovny při vysokých školách

Tato kapitola představí knihovnu při HAMU (*Hudební fakulta na Akademii múzických umění*) v Praze a při JAMU (*Janáčkova akademie múzických umění*) v Brně. Tyto dvě knihovny jsou typickými zástupci **vysokoškolských knihoven**. Vzhledem k tomu, že Praha a Brno jsou největšími městy ČR a AMU a JAMU jedinými uměleckými akademiemi vysokoškolského typu na našem území, měly by i knihovny těchto institucí mít velké množství shodných znaků a funkcí.

3.2.1 Knihovna HAMU

Knihovna HAMU sídlí stejně jako jí příslušná fakulta v Lichtenštejnském paláci na Malostranském náměstí č.13 v Praze. V prostorách knihovny má zázemí ředitelka knihovny AMU, vedoucí knihovny HAMU a jí podřízení 4 knihovnicko-informační pracovníci a muzikolog.

3.2.1.1 Historie

Historii původní knihovny HAMU lze datovat rokem 1950, kdy se hudební fakulta AMU stala samostatnou fakultou v rámci Akademie múzických umění. Fond hudebnin a knih byl tehdy úzce propojen s archivem konzervatoře a sídlil také na stejném místě v Rudolfinu. V roce 1967 se knihovna z Rudolfina přestěhovala do Valentinské ulice. Fonotéka se vyvíjela zpočátku jako součást Zvukového studia HAMU, osamostatnila se teprve počátkem šedesátých let. Po uzavření Rudolfina z důvodů rekonstrukce v roce 1989 putovala s celou fakultou do budovy v Korunní ulici. Obě pracoviště tedy fungovala po celá léta odděleně, měla po jednom zaměstnanci a byla přímo podřízena řediteli ústřední knihovny AMU.

Rok 1993 byl významným mezníkem nejen v historii hudební fakulty AMU, ale také jí příslušející knihovny HAMU. Tehdy – v rámci přestěhování do Lichtenštejnského paláce – vznikla její dnešní podoba spojením knihovny a fonotéky. S přesídlením došlo k dalším významným proměnám, všechny fondy byly sloučeny na jednom místě, čímž byly vytvořeny podmínky pro smysluplné, rychlé a operativní využívání všech informačních zdrojů. Knihovna byla také nově vybavena potřebným

mobiliářem, přehrávači, kompaktními regály. Od této doby také v knihovně pracuje vedle standardních pracovníků vysokoškolsky graduovaný oborový specialista muzikolog [Akademie múzických, 2006].

3.2.1.1.1 Historie automatizace knihovny

Významným milníkem v historii knihovny je automatizace, která byla zahájena v roce 1993. V následujícím roce bylo z prostředků grantu pořízeno systémové vybavení – výpočetní technika, laserová tiskárna. Dále bylo zřízeno připojení k internetu prostřednictvím modemu spolu s komutovanými telefonními linkami a byly vytvořeny základy elektronického katalogu díky zahájení prací na ukládání záznamů knih (přírůstků) v CDS/ISIS/MAKS.

V roce 1994 získala knihovna grant na zahájení automatizace. Pracovníci byli školeni pro práci s PC, počet stanic se rozrostl na 4 a dále začaly práce na retrospektivním zpracování fondu kompaktních disků a monografií. Rok poté byla zahájena katalogizace hudebnin do systému CDS/ISIS/MAKS. Následovalo technické dovybavení knihovny a bylo zahájeno výběrové řízení na integrovaný knihovní automatizovaný systém. V roce 1997 byl zakoupen knihovnický systém Tinlib, proběhlo jeho testování a příprava na jeho implementaci. Všechny lístkové katalogy byly převedeny do počítačové podoby (scanováním). Po získání grantu na automatizaci výpůjčního procesu za pomoci čárových kódů v roce 1998 byl zahájen převod záznamů do nového systému a následná katalogizace, včetně přepisu katalogových lístků LP desek, již probíhala přímo do systému Tinlib. Fond byl osazen čárovými kódy a ochrannými etiketami a byl nainstalován ochranný systém (detekční brána).

Na postupném převodu všech klasických papírových katalogů se soustavně a usilovně pracuje. Lístkový katalog, jenž byl v roce 1997 převeden do počítačové podoby, je v této podobě on-line přístupný všem uživatelům v podobě naskanovaných záznamů z lístkového katalogu. V roce 1998 zahájila knihovna ostrý provoz nového knihovního systému Tinlib (nyní T-Series) včetně automatizovaného půjčování založeného na bázi čárových kódů, který je používám i v současné době [Akademie múzických, 2006].

3.2.1.2 Složení fondu

Složení fondu knihovny HAMU plně odpovídá potřebám uživatelů, pro které je knihovna určena, to jest studentům a zaměstnancům hudební fakulty AMU. Fond je uložen ve třech místnostech přístupných pouze personálu knihovny. Tvoří je prostor určený pro hudebniny, tvořící největší část fondu, následuje místnost s monografiemi a v poslední se nachází zvukové záznamy, již nevycházející seriály a audiovizuální dokumenty. Specifickou funkci plní jedna ze tří studoven, ve které se nachází cca 1 100 dokumentů určených výhradně k prezenčnímu studiu. Knihovna tedy nedisponuje klasickým volným výběrem, ale na základě dotazu uživatele mu službu konající knihovník dokument donese, v převážné většině jsou dokumenty půjčovatelné absenčně.

Fond knih s hudební a uměleckou tematikou, od životopisů skladatelů a umělců, libreta, naučné knihy je již kompletně zpracován v systému, čítá cca 12 200 jednotek. Dalších cca 1 200 monografií se nachází ve výše zmiňované studovně, která je volně přístupná všem uživatelům. V této studovně se též v uzamykatelných skříňkách nachází fond „živých“ seriálů, nalezneme tu všechny ročníky odebíraných časopisů krom aktuálního roku, na základě požadavku uživatele mu službukonající pracovník vydá klíč od příslušné skříňky. Aktuální ročníky a čísla se nacházejí v hlavní chodbě a jsou volně k dispozici v prostorách knihovny. V současné době knihovna odebírá 42 titulů zahraničních i český seriálů.

Nejrozsáhlejším a zároveň stěžejním fondem této akademické knihovny jsou hudebniny. Nacházejí se ve dvou propojených místnostech, vzhledem k rozsahu (přes 68 500 dokumentů) není ještě celý fond kompletně zkatologizován v elektronickém systému, na zpracování se stále pracuje. V současné době je v počítači zpracován fond hudebnin od Z po M, dle autorů. Pro uživatele je tak stále dostupný a využívaný lístkový katalog hudebnin: „Katalog jmenný autorský“ a „Katalog podle nástrojového obsazení a kombinací“. Oba fondy, monografie i hudebniny, jsou rozděleny dle standardních formátů (A – nejmenší, B, C, D – největší) a dále řazený dle signatur.

Zvukové záznamy najdeme v knihovně ve dvou formátech, a to LP desky (cca 17 000) a CD (ca 3 200). Nachází se zde téměř výlučně klasická hudba. Nosiče jsou řazený dle signatur. Dále obsahuje fond knihovny audiovizuální záznamy

ve formách VHS kazet (27ks) a DVD nosičů (107), které jsou půjčovány výhradně k prezenčnímu studiu na přehrávačích v prostorách knihovny. Specifickým fondem akademické knihovny je samozřejmě i fond diplomových prací, kterých v knihovně HAMU nalezneme cca 2 650.

3.2.1.3 Katalogy

V současné době je uživatelům k dispozici především katalog elektronický, uživatelsky celkem přátelský OPAC TinWeb. Rozhraní OPACU je oproti prostředí, které používají zaměstnanci při katalogizaci, rozhodně pro uživatele přijatelnější, a to jak po grafické, tak po praktické stránce (při vyhledávání dokumentů). Dostupný je ze stránek knihovny i vzdáleně (<http://tinlib.amu.cz/cgi-bin/tinweb/hamu/tw>). Při vyhledávání v elektronickém katalogu je možné využít klasické kombinace dotazů za použití Booleovské logiky, k lepší formulaci dotazu slouží pomocný rejstřík pro přejímání jmen a jiných informací, vyhledávat se dá i podle druhu dokumentů a dotazy tak různě kombinovat. Základními vyhledávacími kritérii jsou „autor“, „název“, „klíčové slovo“, „obecný druh dokumentu“ a „signatura“, vyhledávání je možné i dle dalších kritérií (žánr, nakladatel, MDT a mnoho dalších).

Lístkové katalogy jsou uživatelům stále k dispozici v prostorách knihovny, leč již několik let nejsou doplňovány z důvodu přímé katalogizace nových přírůstků do automatizovaného systému, takže v nich nalezneme knihy a LP desky zpracované do r.1993 a hudebniny do r. 1994. V prostorách výpůjční místnosti se nachází katalogy monografií a hudebnin, katalog LP desek je v chodbě. Celý lístkový katalog je také v neskenované formě přístupný v OPACu.

3.2.1.4 Prostory knihovny

Knihovna se sestává ze vstupní haly, kde jsou umístěny lístkové katalogy a zajištěn přístup do katalogu elektronického skrze pět PC stanic určených pouze pro tuto funkci. Tato hala slouží jako výpůjční místnost, službu zde konají pracovníci po dvojicích. Středem knihovny dále pokračuje hlavní chodba, ve které jsou k dispozici aktuální ročníky periodik, několik PC a poslechových stanic, dále pak již zmiňovaný lístkový katalog LP desek. Z chodby ústí 10 vchodů - vstup z hlavní (výpůjční) haly, po

pravé straně tři uzavíratelné studovny a toalety, po levé straně vstupy do skladů dokumentů a dveře oddělující prostory pro zaměstnance.

Dvě ze zmiňovaných studoven jsou vybaveny přehrávači, elektrickým klavírem a audio-video technikou, často se zde konají i školní výukové semináře. Třetí studovna obsahuje prezenční fond knihovny, je tu k dispozici několik PC s připojením na internet a dalších šest stolů s židlemi.

Dokumenty jsou uloženy ve skladech, kam mají přístup pouze zaměstnanci knihovny. V největším prostoru je fond hudebnin a diplomových prací, v další místnosti se nachází fond tištěných monografií a poslední skýtá prostor pro zvukové záznamy společně s DVD a VHS kazetami. Knihovna je velmi dobře členěna, prostor pro zaměstnance je vhodně oddělen a přístup k fondům je dobrý, což hraje velkou roli v rychlosti obsluhy uživatelů.

3.2.1.5 Služby knihovny

Knihovna je především určena osobám, které mají právní vztah k HAMU, tzn. studentům a zaměstnancům, její fond je však pro prezenční studium přístupný i veřejnosti. Služby knihovny nejsou nijak zpoplatněny, platí se pouze zpozdle. V knihovně je k dispozici samoobslužná kopírka, která ovšem nespadá pod správu knihovny, možnost kopírovat je podmíněna zakoupením kopírovací karty v pokladně fakulty. V prostorách knihovny je možný poslech CD a LP na několika přehrávačích, dále je k dispozici v obou studovnách DVD a VHS přehrávač. Všechny PC stanice jsou určeny studentům a pedagogům s přístupem do sítě AMU a nabízí připojení na internet.

Od počátku letošního roku je přes interní síť dostupná online encyklopedie Grove Music Online, zakoupena v rámci konzorciálního nákupu.

Za loňský rok (2006) bylo evidováno cca 9 400 absenčních výpůjček při celkové návštěvnosti zhruba 11 000 osob/rok.

3.2.2 Knihovna JAMU

Knihovna při Janáčkově akademii múzických umění sídlí v budově zvané „Astorka“ na adrese Novobranská 3 v Brně. Stálých zaměstnanců má knihovna sedm.

3.2.2.1 Historie

Knihovna při JAMU zahájila svou činnost ve stejný den jako celá akademie, tedy 12. 9. 1947. S postupem času se její fondy rozvíjely společně s vyučovými obory na škole. Nejdříve knihovna sídlila na třídě Obránců míru 2, v roce 1965 se přestěhovala do ulice Gorkého 11. Vedle vlastní knihovnické práce se v ní vyřizovaly výpůjčky pro divadelní studio *Marta* vzniklé v padesátých letech a fungující dodnes, v šedesátých letech také knihovna zajišťovala opisy a rozpisy orchestrálních materiálů.

Dům, ve kterém knihovna sídlila, byl po revoluci vrácen v restituci majiteli a poté prodán, knihovna v něm přesto ještě několik let zůstala a přestála i rozsáhlou rekonstrukcí. V druhé polovině devadesátých let získala knihovna grant na modernizaci technického vybavení, jež by více odpovídalo rozvíjejícím se nárokům vysokoškolského studia. V roce 1997 byla zpřístupněna studovna s lokální počítačovou sítí a posluchárna s možností přehrávání audio a audio-video záznamů, a také bylo zakoupeno technické vybavení, HW a SW k zavedení automatizovaného knihovnického systému KP SYS. S blížícím se koncem nájemní smlouvy se začalo přemýšlet o kompletně nové koncepci knihovny, která našla svou realizaci vystavěním informačního, výukového a ubytovacího centra „Astorka“. Toto centrum bylo postaveno v roce 1998 a slavnostně otevřeno 29. 1. 1999. Knihovna v něm sídlí dodnes. V roce 2004 byl zahájen projekt digitalizace Fondu umělecké dokumentace. Od února letošního roku je používán modernější a rozšířenější knihovnický systém Aleph [Janáčková akademie, 2007].

3.2.2.2 Složení fondu

Knihovní fond tvoří v současné době cca 90 000 svazků, z toho 75 000 jsou knihy, hudebniny a časopisy. Audio a audiovizuálních záznamů je v knihovně cca 11 140 na CD, LP, DVD a VHS nosičích. Zbývající část se sestává z fotografií a dokumentačních materiálů knihovny. Samozřejmý je fond diplomových prací určený k prezenčnímu studiu. Ze seriálů jsou dostupná oborová i všeobecná periodika.

Specifickou částí je Fond umělecké dokumentace, jenž je součástí archivu JAMU. Jeho funkcí je zpracovávat a archivovat uměleckou činnost hudební i divadelní fakulty JAMU, což obnáší shromažďovat, třídit a uchovávat všechny dostupné

informace o inscenacích a jiných akcích fakult. Informace jsou řazeny chronologicky podle evidenčních čísel do označených šanonů. Ve fondu jsou uloženy programy, režijní knihy, fotografie, články, plakáty z divadelních a operních představení a koncertů od roku 1949 a videozáznamy inscenací od roku 1991, nově také scénáře a záznamy z jiných studentských aktivit, např. z tvůrčích dílen, divadelních festivalů. Od roku 2004 se pracuje na digitalizaci tohoto fondu.

3.2.2.3 Katalog

V současné době je uživatelům přístupný OPAC dostupný online (http://aleph.jamu.cz/F?local_base=JAM01). Na knihovnický systém Aleph přešla knihovna počátkem roku 2007, nahradil již nevyhovující systém KP-SYS. V knihovně je dále k dispozici i lístkový katalog, ovšem zahrnuje již jen minimum fondu (LP desky, část hudebnin), každopádně OPAC by měl být dostatečným vyhledávacím nástrojem ve fondu knihovny, což by od přechodu na nový systém mělo být již umožněno.

3.2.2.4 Prostory knihovny

Budova, ve které v současné době knihovna sídlí, byla již pro knihovnu koncipována, takže je velmi dobře prostorově řešena. V suterénu šestipatrové budovy se na 112m² nachází depozitní sklad knihovny s kompaktními regály, informační centrum je situováno v prvním patře na více než 570m². Plocha je rozdělena na dvě části, přičemž větší náleží půjčovně a studovně s volným výběrem knih a především nové multimediální studovně a prostoru s PC pracovištěm, kde je možný převod zvukového záznamu z analogové do digitální formy. Menší část knihovny tvoří oddělené zázemí pro zaměstnance, kde je prováděna zpracovatelská činnost.

3.2.2.5 Služby knihovny

Knihovna nabízí standardní knihovnicko-informační služby studentům a pedagogům, ale i širší veřejnosti. Roční poplatek je 50 Kč, za upomínky si knihovna účtuje 10 Kč. K dispozici jsou reprografické a rešeršní služby, a také již zmíněná možnost převodu zvukového záznamu do digitální formy. Knihovna poskytuje MVS.

3.2.3 Srovnání

Hned prvním rozdílem, jenž je třeba předestřít je, že JAMU je vysokou školou zaštiťující více uměleckých oborů – jak divadelní, tak hudební fakultu, kdežto HAMU je hudební fakulta spadající pod Akademii múzických umění (AMU), pod kterou spadá ještě divadelní a filmová fakulta. Každá z těchto fakult disponuje vlastním fondem v samostatné knihovně, kdežto JAMU má knihovnu společnou pro obě fakulty.

Hledisko:	Knihovna HAMU	Knihovna JAMU
Velikost fondu:	105 545 dokumentů	cca 90 000 dokumentů
Otevírací doba:	24hod/týden	38hod/týden
Počet pracovníků:	7	7
OPAC	OPAC vyhovuje	OPAC vyhovuje
Vznik knihovny	1950	1947
Přístup k online zdrojům	Music Grove Online	Ne
Reprografické služby	Ne	Ano
Výpůjčky/rok	9 400	Nezjištěno
Návštěvnost/rok	11 000	Nezjištěno

Ve výše uvedené tabulce je několik faktorů pomocných při porovnání knihoven. Nejprve uveďme, co mají dle hypotézy v úvodu obě knihovny společné: jsou zhruba stejně staré, mají stejný počet odborných zaměstnanců, velikost fondů se také příliš neliší, ovšem vzhledem k tomu, že knihovna JAMU zaštiťuje dvě fakulty, tak její fond nelze považovat za tolik rozsáhlý jako fond knihovny HAMU. Knihovna HAMU sídlí na rozdíl od knihovny JAMU v historické budově, což může být nevýhodou pro ochranu fondů, na druhou stranu výhodou je, že sídlí v těsné blízkosti samotné fakulty.

Webové stránky nejsou výše popsány, nicméně jsou důležitou součástí prezentace knihoven a jejich služeb. Stránky knihovny JAMU jsou stylově zpracovány, leč spousta informací tam chybí - ne nezbytně, ale byly by vhodné, např. aktuality, informace o dostupných informačních zdrojích v rámci knihovny, informace o autorském zákonu. Možnost přihlásit se jako uživatel a vidět své konto, možnost prodlužovat či rezervovat dokumenty online bez nutnosti návštěvy knihovny apod. nabízí knihovna až od přechodu na systém Aleph v letošním roce, předchozí

knihovnický systém tyto funkce neměl. V tomto ohledu se tedy situace knihovny JAMU velmi zlepšila.

V oblasti služeb nabízí brněnská JAMU navíc prakticky pouze možnost převodu audio a audio-video záznamů z analogové verze na digitální, ostatní služby, které dle popisu nabízí JAMU oproti knihovně HAMU navíc, jsou dostupné přímo v budově fakulty HAMU, není tudíž nutné, aby se v knihovně HAMU prodávala skripta a nabízely reprografické služby, už vzhledem k vývoji autorského zákona (např. absolutní zákaz kopírování not). Co se týče Fondu umělecké dokumentace, tuto funkci na HAMU prakticky zaštiťuje koncertní oddělení fakulty.

3.3 Hudební muzea a jejich archiv

Závěrečná kapitola práce je zaměřena na popis dvou velmi se lišících institucí. Jedná se o hudebně-historické oddělení Českého muzea hudby a o Muzeum a archiv populární hudby. Kapitola bude vzhledem k popisovaným institucím stručnější a i jinak uspořádána než předchozí dvě (kap. 3.1, 3.2).

3.3.1 Hudebně-historické oddělení Českého muzea hudby

Hudebně-historické oddělení Českého muzea hudby sídlí na adrese Karmelitská 2/4, Praha 1.

Toto oddělení spravuje kolekci písemných, obrazových a zvukových dokumentů vztahujících se k hudbě a hudebnímu životu minulosti a současnosti. Spravovaný fond je největší a zároveň i nejvýznamnější hudební sbírka v České republice. Přírůstky fondu můžeme objektivně sledovat od šedesátých let devatenáctého století, kdy byla sbírka obohacena několika vzácnými odkazy (rukopisy Františka Škroupa, pozůstalost Václava Jana Tomáška a soubor autografů děl Jakuba Jana Ryby). Koncem druhé světové války pak sbírka čítala přes 50 000 hudebnin. Samotné hudební oddělení Národního muzea, pod které České muzeum hudby spadá, bylo založeno až v roce 1946 a rozvíjet se začalo od počátku padesátých let dvacátého století, totiž po získání budovy Velkopřevorského paláce na Malé Straně. Současný fond hudebního oddělení, ze kterého vzniklo již zmiňované Muzeum České hudby, je rozdělen pod správu hudebně-historického oddělení a oddělení hudebních nástrojů.

Základem sbírek hudebně-historického oddělení je notový archiv, čítající na 122 000 notových rukopisů a tisků z období převážně od počátku 18. století do současnosti. Nejdůležitější část sbírky tvoří hudebniny z 18. a počátku 19. století, které pochází ze dvou typů zdrojů. Jedním jsou sbírky vzniklé sběratelskou činností jednotlivců, mezi které patří například rukopisy z kostelních kůrů českého venkova sebrané Ondřejem Horníkem. Druhým zdrojem byly sbírky klášterní a zámecké, které však byly v rámci restituce probrány a částečně navraceny majitelům. Zachována je ale např. významná sbírka cisterciáckého kláštera z Oseku u Duchcova. Součástí notového archivu je i sbírka autografů děl předních skladatelů (např. Škroupův autograf písně „Kde domov můj“, skladby pro mandolínu a cembalo Ludwiga van Beethovena aj.). Oddělení dále uchovává pozůstalosti skladatelů, jako např. Josefa Suka, Jaroslava Ježka a mnoha jiných, převážně se jedná o osobnosti 19. a 20. století.

V samostatném sbírkovém úseku jsou potom soustředěny liturgické chorální knihy, zpěvníky obsahující duchovní písně a prameny duchovní a světské polyfonní hudby. Vznik rukopisů a tisků této sbírky se pohybuje od 14. do 18. století. Hudebně-historické oddělení spravuje i sbírku nenotových písemností, jako např. korespondenci skladatelů (Leoš Janáček, Bohuslav Martinů, Josef Bohuslav Foerster aj.), jejich osobní doklady, rukopisy hudebně-historických a hudebně-vědeckých prací. Dále zde nalezneme sbírku koncertních a divadelních plakátů, programů, novinových výstřižků a drobných tisků z období od konce 18. století po současnost. Tato sbírka čítá ca 52 000 dokumentů. Specifikem hudebně-historického oddělení je největší hudebně-ikonografická sbírka na území ČR (přes 20 000 kusů). Nejmladší sbírkou tohoto oddělení je fonotéka, ve které najdeme přes 55 000 zvukových nosičů, od fonografických válečků přes standardní a dlouhohrající gramofonové desky až po kompaktní disky [Národní muzeum, 2005].

Všechny sbírky hudebně-historického oddělení slouží především jako prameny vědeckého poznání, přístupné jsou však i pro praktické využití např. interpretům.

V současné době procházejí fondy hudebně-historického oddělení zpracování ve systému KP-SYS, lístkové katalogy jsou převáděny do elektronické podoby metodou skenování.

3.3.2 Popmuseum

Popmuseum je zkrácený název pro společnost *Muzeum a archiv populární hudby* a pro její hlavní projekt – stálou expozici s informačním centrem v Praze. O tuto expozici se stará nezávislé sdružení občanů, které spojuje zájem o českou a slovenskou populární hudbu a především o věcné, zvukové, písemné, obrazové a audiovizuální archiválie, mapující její historii. Sdružení vzniklo již v roce 1998, jeho cílem je iniciace a podpora vzniku státní instituce muzea a archivu populární hudby. Za podpory hlavního města Prahy a jeho městské části Prahy 1 a dalších institucí (Český hudební fond, OSA aj.) zpřístupnilo veřejnosti počátkem roku 2000 první expozici v prostorách bývalé Janáčkovy síně v Besední ulici. V srpnu roku 2002 zasáhla museum povodeň, před kterou byla zachráněna většina hudebních nástrojů a důležitých dokumentů, vodě však podlehla veškeré historická zvuková i audiovizuální technika. Od této chvíle má Popmuseum k dispozici od Národního muzea depozitář v Horních Počernicích, kde až do přestěhování muzea do kulturního centra Kaštan na pražský Břevnov byla sbírka restaurována. Na současné adrese (Bělohorská 150, Praha 6) je muzeum díky spolupráci se sdružením Unijazz v provozu od konce roku 2004.

Muzeum archivuje písemné dokumenty, nahrávky a audiovizuální záznamy, hudební nástroje a přístroje, vše související s vývojem populární hudby a další dokumenty, vztahující se k vývoji české a slovenské populární hudby. K aktivitám muzea patří také elektronický archiv, který vzniká v Brně a kde jsou deponovány například vinylové gramofonové desky a obaly. Dále muzeum poskytuje informační servis odborné i široké veřejnosti, návštěvníkům jsou k dispozici databáze, specializované časopisy a literatura a možnost přehrát si jakýkoliv audio či audiovizuální materiál z fondu muzea přímo na místě. Veškeré hudební nástroje a dobové přístroje které muzeum spravuje a vystavuje si může návštěvník po předchozí domluvě vyzkoušet. Muzeum je přístupné od středy do neděle 16:00-18:00, mimo tuto dobu je však možné objednat se individuálně po telefonické dohodě [Muzeum, 2005].

3.3.3 Srovnání obou institucí

Jak již bylo uvedeno v kap. 2, Popmuseum je jedinou institucí svého druhu v ČR, tedy co se oblasti zájmu týče (výhradně populární hudba). Je také velmi mladou institucí, kterou nemůžeme stavět na stejnou úroveň s hudebně-historickým oddělením

Českého muzea hudby, ať už z hlediska velikosti a záběru fondu, prostoru, organizace a personálního zajištění. Nabízené služby obou muzeí jsou velmi rozmanité, hudebně-historické oddělení ČMH je svým zaměřením určené historicky-vědní oblasti, Popmuseum se snaží obsáhnout dosud nikde pro veřejnost zpracované dokumenty a objekty a nabízí uživateli jinde nedostupné možnosti v oblasti používání dobové techniky. Stejně tak je obrovský rozdíl mezi oběma institucemi co se zpracování dokumentů týče – hudebně-historické odd. ČMH pracuje na převedení záznamů do elektronické podoby, do knihovnického systému KP-SYS. Záznamy o dokumentech jsou v Popmuseu ukládány pouze do excelových tabulek. Co se personálního zajištění týče, pro Popmuseum nepracuje žádný informačně-knihovnický odborník, což se negativně odráží na organizaci a zpracování fondu.

4 Závěr

Hudba jako umělecká oblast lidské činnosti byla vždy součástí lidského života a kultury. V oblasti knihovnictví má své místo v hudebních knihovnách. Tyto hudební knihovny, oddělení, archivy apod. se v současné době potýkají s mnoha problémy, které jsou v práci nastíněny. Je patrná potřeba prolínání specializovaných oborů, v tomto případně oboru hudebního s oborem informačně-knihovnickým. Syntéza těchto dvou oborů napomáhá lepšímu fungování hudebních knihoven.

Dle mého názoru by v současné knihovnické praxi mělo být věnováno více prostoru populární hudbě, protože ať už je hudebními odborníky hodnocena jakkoliv, je kulturním svědectvím a reflexí své doby. V budoucnu by snad i v České republice mohla vzniknout systematická sbírka populární hudby, zatím jedinou obdobnou institucí u nás je *Muzeum a archiv populární hudby*, které však zatím nemůže plnohodnotně tuto funkci plnit. Při psaní této práce jsem vycházela z dostupných pramenů, přičemž jsem se setkala s dalším menším problémem současného hudebního knihovnictví v ČR – relativním nedostatkem oborové literatury, tudíž jsem mnoha věcech vycházela především z vlastní zkušenosti.

Problém přístupnosti a zpracování fondů bude podle mne postupem času odstraněn, závisí především na finančním a personálním zajištění jednotlivých institucí. V současné době však podle mého názoru stále není na našem trhu žádný knihovnický systém, který by splňoval všechny potřebné atributy sofistikovaného systému

(přehlednost, jednoduchost a efektivní vyhledávání pro uživatele a zároveň možnost tvořit plnohodnotné katalogizační záznamy na analytické úrovni s podporou interaktivních rejstříků pro katalogizátory) za knihovně dostupnou cenu. Dle mého názoru je toto jeden z nejpálčivějších problémů současného hudebního knihovnictví v ČR, který je patrný především u knihoven muzeí a galerií (případně archivů).

V rámci uvedených charakteristik současného stavu hudebních knihoven v ČR bylo dále zjištěno, že pro kvalitní fungování hudebních knihoven v ČR je nezbytně nutný dostatek kvalifikovaných pracovníků, kteří se budou orientovat kromě oblasti muzikologické a informačně-knihovnické také v oblasti nových technologií. Vzhledem k tomu, že se hudební knihovnictví stále setkává s novými typy dokumentů, je nutné průběžné zdokonalování pravidel popisu dokumentu a zároveň i práce s ním. České hudební knihovnictví se stále dynamicky vyvíjí a jeho budoucnost závisí především na dostatečném finančním a kvalitním personálním zabezpečení.

5 Seznam použitých a citovaných zdrojů

Akademie múzických umění. Knihovna HAMU. *Historie knihovny* [online]. AMU : Praha, c2006 [cit.2007-01-23]. Dostupný z www: <http://www.amu.cz/?r_id=1397>.

BOŽENEK, Karel. Funkce archivu, knihovny a muzea v dokumentaci hudebního života. *Bulletin Československé skupiny IAML*. Praha, Státní knihovna ČSR. 1977, č. 3., s. 20.

BRATKOVÁ, E. Formování mezinárodního systému pro registraci hudebních děl. *Národní knihovna*. 2002, roč. 13, č. 2, s. 102-110. Dostupný také z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0202/0202102.html>>

DORFMÜLLER, Kurt; MÜLLER-BENEDICT, Markus. *Musik in Bibliotheken : Materialien, Sammlungstypen, musikbibliothekarische Praxis*. Wiesbaden : Reichert, 1997. xii, 302 s. ISBN 3-88226-887-5.

HŮLEK, Julius. Co je a co znamená IAML. *Národní knihovna : knihovnická revue*. 2002, roč. 13, č. 4, s. 295-298. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/NKKR0204/0204295.html>>. ISSN 1214-0678.

HŮLEK, Julius. Rok 2001 - 50 let IAML a 30 let ČNS IAML. *Národní knihovna : knihovnická revue*. 2001, roč. 12, č. 1, s. 52-52. Dostupný z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/NKKR0101/0101051.html>>. ISSN 1214-0678.

HŮLEK, Julius. Z činnosti České národní skupiny IAML. *Národní knihovna : knihovnická revue*. 1999, roč. 10, č. 4, s. 203. Dostupné z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr9904/9904203.html>>. ISSN 1214-1678.

IAMIC: International Association of Music Information Centres [online]. June 2006- [cit. 2007-01-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.iamic.net/>>.

IAML: International Association of Music Libraries Archives and Documentation Centres [online]. c2007a [cit. 2007-01-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.iaml.info/>>.

IAML: International Association of Music Libraries Archives and Documentation Centres. *IAML's principal aims* [online]. c2007b [cit. 2007-07-30]. Dostupný z WWW: <http://www.iaml.info/en/organization/what_is_iaml/principal_aims>.

Janáčkova akademie múzických umění. Knihovna. *Historie*. [online]. JAMU : Brno, c2007 [cit. 2007-01-23]. Dostupný z www: <<http://www.jamu.cz/knihovna/historie.html>>.

KAPSA, Václav; KORDÍK, Pavel; PETRÁŠKOVÁ, Zuzana. Elektronické informační zdroje v oblasti hudby (odborné bibliografické a pramenné databáze). *Ikaros* [online]. 2002, roč. 6, č. 12 [cit. 2007-06-15]. Dostupný na WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1238>>. ISSN 1212-5075.

Knihovna města Hradce Králové. 2007a. *Dějiny Knihovny města Hradce Králové* [online]. Hradec Králové : Knihovna města Hradce Králové, poslední aktualiz. 2007-07-30 [cit. 2007-07-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.knihovnahk.cz/INFORMACE/dejiny.htm>>.

- Knihovna města Hradce Králové. 2007b. *Hudební oddělení* [online]. Hradec Králové : Knihovna města Hradce Králové. [cit. 2007-06-13]. Dostupný z WWW: <http://www.knihovnahk.cz/ODDELENI/hudebni_oddeleni.htm>.
- Knihovna města Hradce Králové. Hudební oddělení. *Hudební knihovny a hudební oddělení knihoven v ČR : adresář ...* [online]. Hradec Králové : Knihovna města Hradce Králové, poslední aktualiz. 2006-11-13 [cit. 2006-11-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.knihovnahk.cz/ODDELENI/hudebni/adresar.htm>>.
- Městská knihovna (Praha, Česko). *Hudební úsek ÚK MKP* [online]. MKP : Praha, c2007 [cit. 2007-07-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.mlp.cz/hudebni.htm>>.
- MILLER, Harry. Hudební knihovnictví [online]. *Knihovní obzor*. 2000, roč. 8, č. 2, s. 20-24. Dostupný z WWW: <http://www.vkol.cz/obzory/20002_08.htm>. ISSN 1214-6498.
- Music Librarianship and the Internet* [online]. MLA Preconference Workshop, March 1999 [cit. 2007-01-28]. Dostupný z WWW: <http://condor.depaul.edu/~racker/mli_i1.htm>.
- Musicologica.cz* [online]. Brno : Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2005 [cit. 2007-04-21]. Dostupný z WWW: <http://www.musicologica.cz/mod.php?mod=userpage&menu=8&page_id=4>.
- Muzeum a archiv populární hudby. *Historie Popmusea* [online]. Muzeum a archiv populární hudby : Praha, c2005 [cit. 2007-06-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.popmuseum.cz/about/about.php?l=cz>>.
- Národní muzeum (Praha, Česko). České muzeum hudby. *Hudebně-historické oddělení* [online]. Národní muzeum : Praha, c2005 [cit. 2007-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.nm.cz/ceske-muzeum-hudby/hudebne-historicke.php>>.
- NAVRÁTILOVÁ, Jana. Elektronické hudební databáze v českých a moravských knihovnách. *Harmonie*. 2007, roč. 15, č. 4, s. 3. ISSN 1210-8081.
- NĚMEČKOVÁ, Radka. Hudební knihovny, archivy a dokumentační střediska-současný stav a perspektivy. Diplomová práce, FF UK, Katedra vědeckých informací a knihovnictví. 1993. Praha, 74s.
- PETRÁŠKOVÁ, Zuzana. Hudební muzea na konci 20. století. *Národní knihovna : knihovnická revue*. 1999, roč. 10, č. 5, s. 243-244. Dostupné z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr9905/9905243.html>>. ISSN 1214-0678.
- PETRÁŠKOVÁ, Zuzana; BORKOVÁ, Hana; HAVLÍČKOVÁ, Klára. Hudební knihovny – správci speciálních fondů. *Knihovny současnosti 2006*. Sborník z 14. konference, konané ve dnech 12.–14. září 2006 v Seči u Chrudimi. Brno 2006. 467 s. ISBN 80-86249-41-7.
- POTŮČKOVÁ, Helena; HŮLEK, Julius. Veřejné hudební knihovny v Hradci Králové již potřetí. *Národní knihovna : knihovnická revue*. 2000, roč. 11, č. 5-6, s. 238-239. Dostupný z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0005-6/0005-6238.html>>. ISSN 1214-1678.
- RA, E. Music library of the future? *Scandinavian Public Library Quarterly*. 2004, vol. 4, no. 12. ISSN 0036-5602.
- Ridim : Répertoire International d'Iconographie Musicale* [online]. c2007 [cit. 2007-07-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.ridim.org/>>.

RIPM : Retrospective Index to Music Periodicals [online]. Baltimore, (MD): National Information Services Corp., c2003 [cit. 2007-01-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.ripm.org/>>.

RISM : Repertoire International des Sources Musicales [online]. c2005 [cit. 2007-07-16]. Dostupný z WWW: <http://rism.stub.uni-frankfurt.de/index_e.htm>.

ŠIMONOVÁ, Šimona. Co by měl umět a znát pracovník hudebního oddělení veřejné knihovny. *Národní knihovna : knihovnická revue*. 2000, roč. 6, č. 11, s. 239-240. Dostupné z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0005-6/0005-6239.html>>. ISSN 1214-0678.

